

«وطن امروز» توان تسهیلات‌دهی نظام بانکی کشور را بررسی می‌کند

هدایت اعتبار، برای جهش تولید

نظام بانکی نباید از نامه رهبر انقلاب مبنی بر عدم تحمیل تکالیف واری توان بانک‌ها سوءاستفاده کند

اگر دولت سیاست هدایت اعتبار را در پیش نگیرد و تنها هدف گذاری نرخ تورم را دنبال کند در آینده باید منتظر ابر تورم باشیم

سودآوری یک فعالیت اقتصادی حتی با اضافه برداشت نیز آن را تامین مالی می‌کند. از طرفی مشاهده می‌شود در همین بازه سود بانکی سپرده‌ها به بیشترین میزان خود رسیده است به صورتی که در برخی موسسات اعتباری این نرخ تا ۳۲ درصد نیز گزارش شده که نشان از کمبود ذخایر شدید بانک‌ها و اصطلاحاً دعوی سود برای جذب سپرده جدید بوده است. این روند در بازار بین بانکی نیز مشاهده شده است. (جدول ۲ و نمودار ۳)

علاوه بر این، سیاست انقباضی در شرایط فعلی که بنگاه‌ها با کمبود سرمایه در گردش مواجهند موجب رکود شدید تولید شده و عرضه کل در اقتصاد را کاهش می‌دهد که این در چند سال آینده موجب ایجاد ابر تورم خواهد شد. این شواهد نشان می‌دهد با نظام بانکداری ذخیره جزئی فعلی رشد نقدینگی در هر صورت حتی با اتخاذ شدیدترین سیاست‌های انقباضی توسط سیستم بانکی رخ خواهد داد و مساله تنها نحوه نقش آفرینی دولت در این رشد نقدینگی است که می‌تواند با منفعلانه باشد یا فعالانه و در جهت تامین مالی بخش‌های مولد صورت گیرد. اگر دولت سیاست هدایت اعتبار را در پیش نگیرد و همانند سالیان گذشته تنها هدف گذاری نرخ تورم را دنبال کند، اتفاقات سال‌های ۹۲ تا ۹۵ تکرار خواهد شد و باید پس از ۳ یا ۴ سال منتظر یک ابر تورم در اقتصاد ایران باشیم.

پیشنهادهای برای بودجه ۱۴۰۱

با توجه به حجم تسهیلات تکلیفی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ که نگرانی‌هایی را برای اقتصاددانان و مقامات دولتی به وجود آورده است، منطقی به نظر می‌رسد در تبصره ۱۶ ملاحظات ذیل رعایت شود:

- ۱- پیشنهاد می‌شود به جهت صرفه‌جویی در منابع قرض‌الحسنه مبلغ بند «ب» این تبصره از ۱۸۰ هزار میلیارد تومان به ۱۶۰ هزار میلیارد تومان کاهش یابد.
- ۲- پیشنهاد می‌شود به جهت صرفه‌جویی در منابع قرض‌الحسنه، مبلغ تسهیلات بیماران صعب‌العلاج در این تبصره از ۴۰ هزار میلیارد تومان به ۳۰ هزار میلیارد تومان کاهش یابد.
- ۳- پیشنهاد می‌شود به جهت صرفه‌جویی در منابع عادی بانک‌ها، تسهیلات مسکن از قانون بودجه حذف شده و با استناد به قانون بالادستی جهش تولید مسکن پرداخت شود.
- ۴- همچنین به جهت جلوگیری از سوءاستفاده سیستم بانکی پیشنهاد می‌شود بانک مرکزی مکلف به جداسازی حساب ذخایر قرض‌الحسنه از عادی در بانک مرکزی شده و بدین طریق مانع از مصرف منابع قرض‌الحسنه در موارد غیر قرض‌الحسنه در غیر از مصارف قرض‌الحسنه، متخلفان تحت پیگرد قضایی قرار گیرند.

حالی که بسیاری از واحدهای تولیدی و صنعتی با کمبود سرمایه در گردش و نقدینگی مواجهند. با مطالعه بخش‌های دریافت‌کننده تسهیلات در سالیان گذشته، مشاهده می‌شود بیشتر این نقدینگی در بازارهای موزای تولید و در بخش خدمات و بازرگانی هزینه شده است و این حجم نقدینگی نتوانسته بخش مولد اقتصاد را به حرکت وادار و مشکلات تولیدکنندگان را برطرف کند که این امر نتیجه انفعال پولی و سیاست انقباضی دولت‌ها و عدم توجه به سیاست هدایت اعتبار و عرضه فعالانه پول است. با بررسی آمار تسهیلات اعطایی در سال ۱۳۹۹ مشاهده می‌شود عمده تسهیلات به جای تولید و بخش مولد اقتصاد وارد بخش خدمات شده است. به صورتی که ۵۵ درصد تسهیلات اعطایی در سال ۱۳۹۹ مربوط به بخش بازرگانی و خدمات بوده است. (جدول ۱)

در حالی که نظام بانکی کشور به صورت درون‌زا نقدینگی و پایه پولی را رشد می‌دهد، بخش عمده‌ای از واحدهای صنعتی کشور با مشکل کمبود سرمایه در گردش مواجهند و تولید که مورد تاکید همیشگی رهبر انقلاب بوده، مورد بی‌توجهی واقع شده است.

رشد درون‌زای پول در سیستم بانکی یکی از عوامل عدم پیش‌بینی‌پذیری در بازار پولی است، چرا که تصمیم‌گیری سیاست‌گذار را مختل کرده و سیاست‌های تنظیمی مقام ناظر را بی‌اثر می‌کند. برای مثال در سال‌های ۹۴ تا ۹۶ دولت با اتخاذ سیاست انقباضی و عدم استقرار از بانک مرکزی قصد کنترل پایه پولی و نقدینگی و به تبع آن هدف‌گذاری نرخ تورم را داشت، همچنین بانک مرکزی به عنوان مقام ناظر بازار پولی با سخت‌گیری در اضافه برداشت بانک‌ها از بانک مرکزی همین هدف را دنبال می‌کرد. با اینکه در ظاهر در آن بازه زمانی هدف کنترل تورم محقق شد اما با مراجعه به آمار و ارقام مشاهده می‌شود این سیاست‌ها به نتیجه مطلوب نرسیده است، چرا که تورم پایین آن سال‌ها حاصل رکود شدید اقتصادی و همچنین اضافه برداشت سیستم‌تامین بانک از بانک مرکزی است. (جدول ۳)

با مراجعه به ترازنامه منتشره بانک مرکزی مشاهده می‌شود در سال‌های ۹۳ تا ۹۶ بدهی دولت به بانک مرکزی -که عمدتاً به عنوان اصلی‌ترین عامل رشد پایه پولی و تورم شناخته می‌شود- ثابت بوده اما سیستم بانکی در همین مدت با اضافه برداشت از بانک مرکزی موجب رشد حدود ۵۰ هزار میلیارد تومانی پایه پولی شده است. در واقع بدون اینکه دولت بتواند خلق پول را هدایت کند، نقدینگی رشد کرده و وارد بازارهای غیرمولد شده است. یکی از واضح‌ترین پیامدهای اتخاذ سیاست انقباضی توسط دولت انفعال پولی است که حاصلش تامین مالی بخش‌های دلخواه بانک‌ها و سر برآوردن ایران‌مال‌ها و برح‌های مختلف می‌شود، چرا که بانک در صورت تشخیص

که از این میزان حدود ۴۰۰ هزار میلیارد تومان قرض‌الحسنه و ۷۰۰ هزار میلیارد تومان تسهیلات از منابع عادی بانک‌هاست، هر چند که این میزان تسهیلات در توان پرداخت نظام بانکی است اما از سوی دیگری می‌تواند موجب کاهش سرمایه و رکود در سایر بخش‌های اقتصادی شود. در تبصره ۱۶ بودجه سال ۱۴۰۱ مجموعاً ۹۰۲ هزار میلیارد تومان تسهیلات به نظام بانکی تکلیف شده است که از این میزان ۳۸۵ هزار میلیارد تومان به صورت مستقیم (تسهیلات ازدواج ۱۵۰ هزار میلیارد تومان و تسهیلات اشتغال‌زایی ۱۸۰ هزار میلیارد تومان و تسهیلات متفرقه) و ۱۰ هزار میلیارد تومان به صورت غیرمستقیم (تسهیلات ماشین‌آلات کشاورزی تلفیق قرض‌الحسنه و منابع عادی) مربوط به تسهیلات قرض‌الحسنه است که با توجه به محاسبات ذکر شده در ابتدای گزارش، پرداخت این مبلغ برحی در توان نظام بانکی بوده و همچنین ۲۵ درصد از منابع در اختیار بانک‌ها باقی می‌ماند.

حدود ۵۰۲ هزار میلیارد تومان از این مبلغ نیز مربوط به تسهیلات عادی بانک‌هاست که از این میزان ۴۰۰ هزار میلیارد تومان مربوط به تسهیلات مسکن (در قانون جهش تولید موجود است و جهت تاکید و تکلیف نظام بانکی در بودجه آورده شده است) و مابقی مربوط به بخش کشاورزی است. این تسهیلات نیز در صورت محقق شدن حدود ۸۷۰ هزار میلیارد تومان در سال آینده قابل پرداخت خواهد بود.

در تبصره ۱۸ نیز مبلغ ۲۰۰ هزار میلیارد تومان جهت تکمیل طرح‌های عمرانی از منابع عادی بانک‌ها در نظر گرفته شده است. به نظر می‌رسد مجلس شورای اسلامی با دست باز و بدون در نظر گرفتن ملاحظات اقدام به تکلیف منابع بانکی کرده است که قطعاً باید اصلاحاتی در این زمینه صورت گیرد اما نباید این امر موردی جهت مظلوم‌نمایی بانک‌ها شود و سیاست هدایت اعتبار بانکی را که مجلس در پیش گرفته است بی‌اثر کند. پیشنهاد می‌شود برای رفع نگرانی‌ها و در نظر گرفتن ملاحظات مقام معظم رهبری، سقف تسهیلات تکلیفی بودجه سال ۱۴۰۱ در ۸۰۰ هزار میلیارد تومان محدود شود؛ به این صورت که تسهیلات قرض‌الحسنه تا ۴۰۰ هزار میلیارد تومان و تسهیلات منابع عادی بانک‌ها نیز تا سقف ۴۰۰ هزار میلیارد در نظر گرفته شود.

مجلس شورای اسلامی با کاهش مبالغ تسهیلات بند «ب» و طرح کشاورزی قراردادی در تبصره ۱۶ و تسهیلات طرح‌های عمرانی در تبصره ۱۸، می‌تواند مبلغ تسهیلات تکلیفی را منطقی کند.

کنترل نقدینگی با سیاست انقباضی امکان‌پذیر است؟

رشد فزاینده نقدینگی از سال ۱۳۹۰ تاکنون به حدی بوده است که مطابق آمار منتشره بانک مرکزی در آبان ۱۴۰۰، نقدینگی از مرز ۴۲۰۰ هزار میلیارد تومان گذشته است، در

از کسر ذخیره قانونی (۱۰ درصد) و احتیاطی (۴۰ درصد) قرض‌الحسنه جاری ۵۶۱ هزار میلیارد تومان باقی می‌ماند که مجموع این ۲ به ۸۹۴ هزار میلیارد تومان می‌رسد؛ با کسر مانده تسهیلات قرض‌الحسنه حدود ۶۰۰ هزار میلیارد تومان منابع قرض‌الحسنه آماده اعطای تسهیلات در بخش قرض‌الحسنه برای بانک‌ها موجود است. (نمودار ۱)

از سوی دیگر با توجه به روند سالیان گذشته و مطالعات آماری، پیش‌بینی می‌شود منابع مدت‌دار در سال آینده دست‌کم به ۴۳۵۰ هزار میلیارد تومان برسد که با کسر ذخیره قانونی و اعمال نسبت متوسط تسهیلات به منابع عادی بانک‌ها، مانده تسهیلات عادی در سال آینده به ۳۹۰۰ هزار میلیارد تومان می‌رسد که این به معنی اعطای حدود ۱۰۰۰ هزار میلیارد تومان تسهیلات است که با اعمال متوسط نرخ امیال (حدود ۱۳ درصد) و کسر تسهیلات امیالی، در سال آینده ۸۷۰ هزار میلیارد تومان تسهیلات جدید خلق خواهد شد. (این رقم با آمار سالیان گذشته نظام بانکی همخوانی دارد؛ سیستم بانکی سال ۱۳۹۹، ۱۸۰۰ هزار میلیارد تومان تسهیلات اعطای کرده که از این میزان ۹۰۰ هزار میلیارد تومان تسهیلات جدید بوده است) همچنین با مراجعه به آمار بانک مرکزی در اسفند ۱۳۹۹ مانده تسهیلات مدت‌دار ۲۲۰۰ هزار میلیارد تومان بوده است، بنابراین سیستم بانکی در ۸ ماه سال ۱۴۰۰، ۶۰۰ هزار میلیارد تومان تسهیلات مدت‌دار خلق کرده است. (نمودار ۲)

در صورت ادامه روند فعلی با توجه به پیش‌بینی‌ها و مطالعات آماری انجام شده تا آبان‌ماه سال ۱۴۰۱ (پایان آغاز بودجه ۱۴۰۲) در بخش قرض‌الحسنه ۶۰۰ هزار میلیارد تومان منابع موجود است و در بخش منابع عادی حدود ۸۷۰ هزار میلیارد تومان تسهیلات پرداخت خواهد شد که مجموعاً حدود ۱۴۷۰ تا ۱۵۰۰ هزار میلیارد تومان تسهیلات جدید خلق خواهد شد. (این رقم با آمار در صورتی که دولت سیاست انقباضی در پیش گیرد و به صورت کامل تسهیلات عادی بانکی را محدود کند، توان تسهیلات‌دهی بانکی محدود به منابع قرض‌الحسنه شده و به ۶۰۰ هزار میلیارد تومان کاهش می‌یابد که این اتفاق غیرمنطقی و دور از انتظار است. مطالعات پژوهشی در سال‌های ۹۲ تا ۹۵ نیز نشان می‌دهد اتخاذ سیاست انقباضی توسط دولت و بانک مرکزی نه تنها خلق پول بانکی را محدود نکرده بلکه باعث انفعال پولی بانک مرکزی و اضافه برداشت سیستمی بانک‌ها از بانک مرکزی شده است.

بررسی تبصره‌های بودجه ۱۴۰۱

مجلس شورای اسلامی در بودجه سال ۱۴۰۱ دست به یک اقدام بدیع و تامل‌برانگیز زده است و این اقدامات موجب واکنش بسیاری از کارشناسان اقتصادی و کارشناسان حوزه بانک شده است. مجلس شورای اسلامی برای نخستین‌بار در بودجه حجم تسهیلات تکلیفی را به حدود ۱۱۰۰ هزار میلیارد تومان رسانده

مهدی عبدالعلی‌پور

کارشناس حوزه پول و بانک

گروه اقتصادی؛ رئیس مجلس شورای اسلامی در نخستین روز بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ با اشاره به نامه رهبر معظم انقلاب مبنی بر عدم تحمیل تکالیف واری توان بانک‌ها در موضوع تسهیلات، تبصره ۱۶ بودجه سال ۱۴۰۱ را به کمیسیون تلفیق عودت داده به همین بهانه با بررسی آمار و ارقام منتشره بانک مرکزی قصد داریم توان تسهیلات‌دهی نظام بانکی را مورد بررسی و ارزیابی قرار دهیم.

وضعیت فعلی منابع بانکی

در بخش قرض‌الحسنه با توجه به گزیده آمار پولی و بانکی منتشره بانک مرکزی منتهی به آبان ۱۴۰۰، حجم سپرده‌های قرض‌الحسنه پس‌انداز ۲۶۹ هزار میلیارد تومان و سپرده‌های جاری قرض‌الحسنه به ۱۷۶۵ هزار میلیارد تومان می‌رسد که در نتیجه مجموع سپرده‌های قرض‌الحسنه به ۱۰۲۵ هزار میلیارد تومان می‌رسد. از طرفی حجم تسهیلات قرض‌الحسنه پرداخت شده توسط سیستم بانکی تا آبان ۲۶۴،۱۴۰ هزار میلیارد تومان عنوان شده است، بنابراین از کل منابع قرض‌الحسنه حدود ۷۷۰ هزار میلیارد تومان باقی می‌ماند. اگر از ۷۷۰ هزار میلیارد تومان منابع باقی مانده ۱۰ درصد ذخیره قانونی کسر شود و همچنین ۴۰ درصد ذخیره احتیاطی از سپرده‌های جاری کسر شود، حجم منابع قرض‌الحسنه آماده اعطای تسهیلات به حدود ۲۷۰-۳۵۰ هزار میلیارد تومان می‌رسد.

از طرفی مطابق آمار بانک مرکزی منتشره در آبان ۱۴۰۰، مجموع سپرده‌های مدت‌دار به ۳۱۰۸ هزار میلیارد تومان می‌رسد که پس از کسر ذخیره قانونی، ۲۹۰۰ هزار میلیارد تومان منابع عادی (مدت‌دار) موجود است. با مشاهده مانده تسهیلات مدت‌دار (غیر قرض‌الحسنه) مشاهده می‌شود سیستم بانکی تقریباً ۲۸۰ هزار میلیارد تومان تسهیلات مدت‌دار (با سود بیش از ۴ درصد) پرداخت کرده که تقریباً معادل حجم سپرده‌های مدت‌دار است و در این بخش منابع چندانی جهت پرداخت تسهیلات وجود ندارد. بنابراین در حال حاضر توان سیستم بانکی از نظر پرداخت تسهیلات چیزی حدود ۳۷۰ تا ۴۳۰ هزار میلیارد تومان است.

پیش‌بینی ۱۴۰۱

با توجه به روند رشد منابع قرض‌الحسنه در سالیان گذشته و با استفاده از نرم‌افزارهای آماری و رگرسیون، تخمین منابع قرض‌الحسنه آماده اعطای تسهیلات در آبان‌ماه سال ۱۴۰۱ دست‌کم به ۶۰۰ هزار میلیارد تومان می‌رسد؛ به این صورت که تا آبان‌ماه سال ۱۴۰۱ مجموع پس‌انداز قرض‌الحسنه ۳۷۰ هزار میلیارد تومان و مجموع جاری قرض‌الحسنه به ۱۱۳۳ هزار میلیارد تومان می‌رسد. پس از کسر ذخیره قانونی از قرض‌الحسنه پس‌انداز ۲۳۳ هزار میلیارد تومان و همچنین پس

سال	۱۳۹۶	۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲
دارایه‌ها:	۲۰۷۷.۶	۲۳۲۱.۱	۲۵۱۷.۵	۲۱۲۲.۲	۲۰۱۲.۲
دارایه‌های جاری:	۲۸.۶	۵۰.۱	۳۰.۶	۲۵.۷	۲۹.۰
اسکناس و سکه:	۵۲۵.۲	۵۷۶.۱	۵۲۰.۳	۲۲۵.۷	۲۲۹.۸
بدهی بانک مرکزی:	۲۶۶.۲	۲۲۳.۸	۲۲۲.۱	۱۸۳.۶	۱۵۸.۳
پول:	۲۵۰.۱	۲۰۶.۲	۲۲۲.۱	۱۹۱.۲	۱۹۱.۲
سایر دارا، پیه‌ها:	۱۲۰.۲	۹۹.۶	۸۳.۲	۸۵.۰	۶۰.۲
جمع:	۲۰۲.۲	۲۲.۷	۲۲.۲	۱۵.۲	۱۵.۲
تفاوت زیر خط:	۲۱۵.۸	۵۰۶.۸	۲۹۴.۸	۲۲۵.۰	۲۰۱.۲
جمع کل:	۲۶.۲	۱۰.۳	۱۲.۷	۱۶.۲	۱۶.۰
جمع کل:	۲۱۸.۱	۵۰۵.۲	۲۸۲.۶	۲۱۰.۵	۲۰۲.۲

سال	نرخ سود
۱۳۹۹	۱۰
۱۳۹۸	۱۰
۱۳۹۷	۱۰
۱۳۹۶	۱۰
۱۳۹۵	۱۰
۱۳۹۴	۱۰
۱۳۹۳	۱۰
۱۳۹۲	۱۰
۱۳۹۱	۱۰
۱۳۹۰	۱۰
۱۳۸۹	۱۰
۱۳۸۸	۱۰
۱۳۸۷	۱۰
۱۳۸۶	۱۰
۱۳۸۵	۱۰

بخش	مبلغ	مبلغ	مبلغ	مبلغ	مبلغ	مبلغ	مبلغ	مبلغ	مبلغ	مبلغ	مبلغ	مبلغ	مبلغ	مبلغ	مبلغ
کشاورزی	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱
صنعت	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱
تجارت	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱
سایر بخش‌ها	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱	۱۱۱

